

Erindringer I

Et Tilbageblik - Brudstykker og Selvbetrægtninger fræ dem Daw saa læng - læng sin
Af J. M. K. Jensen

Min fødsel

En vinternat i året 1892 - nærmere betegnet den 13. februar - blev der født et lille skrøbeligt drengbarn på 4½ pund i en almindelig bondegård i Mellemthy - selv om gården i dette tilfælde kaldtes - og endnu kaldes - "Villerslevgaard", hvilket vel i realiteten betyder, at det var den i forhold til hartkornet største gård i Villerslev. Det betyder dog ikke stort, idet det hele i dette tilfælde drejer sig om cirka 7 tønder hartkorn. - Og den lille svækling, der blev født i en forrygende snestorm, var mig. Man var 3-4 voksne mænd, som bemandede en kane med sneudstyr og skovle og med et forspand af 2 stærke jyske heste, fik man med megen besvær startet jordemoderkanen.

Selve "forehavendet" lykkedes forsåvidt, som jeg stadig er i live - selv om jeg ganske stille blev lagt nænsomt til side i den antagelse, at jeg var død ved fødslen. En eller anden opfattede imidlertid et ubetydeligt livstegn hos mig, og efter en stunds forløb og ved ihærdige anstrengelser og anvendelse af alle datidens sparsomme hjælpemidler fik man mig skubbet så stærk i sving, at hele eksperimentet endnu den dag i dag bidrager til at holde mig i rotation.

Man fandt det dog formålstjenligt så hurtigt som muligt at få mig hjemmedøbt og såvel i hjemmet som senere i kirken blev jeg opkaldt med de to første navne efter min bedstefar og de to sidste efter min far. De er mere sjældne end - alt andet: Jens Mathias - Katrinus Jensen!
- Det var indledningen - til jordelivet. -

Et efter danske bondeforhold nogenlunde begivenhedsrigt liv - og levende liv.

Omtalte "Villerslevgaard" - som før i tiden også har været benævnt som "Eskjærgaard" - blev ved tvangsauktion købt af min tip-tip-oldefar i året 1772 (1782?) og overdraget til en datter og svingersøn.

Datteren hed Inger Jensdatter og hendes mand hed Niels Bertelsen og han var dog vistnok død inden de flyttede ind - eller rettere familien flyttede ind - på "Eskjærgaard".

At dømme efter en del meget gamle dokumenter har tip-tip-oldefar, der hed Jens Thomasen, og var selvejerbonde i Tingstrup ved

Thisted, købt gården i 1772 og overdraget den til datteren i 1782. Om Inger og Jens Bertelsen muligvis har bestyret Ejendommen før overtagelsen er ikke usandsynligt.

Generationerne

Jens Thomasen er altså - i det afsnit, der her omhandles - familiens stamfader.

Den næste generation er Inger Jensdatter og Niels Bertelsen.

Den tredje generation er Christen Nielsen og Ane Laustdatter.

Fjerde generation: Jens Mathias Christensen og Ane Kirstine Nielsen Søndergaard.

Femte generation: Niels Katrinus Jensen og Mariane Larsen Gammelgaard.

Som sjette generation er jeg og mine to søskende også født i "Villerslevgaard".

I et tidsrum af 133 år har "Eskjærgaard" altså været familiens "domæne". 1772-1905. I det følgende vil jeg her nedskrive en stil, som jeg omkring årsskiftet 1912-13 som elev på Ryslinge Højskole afleverede til skolens førstelærer - senere medforstander og forstander Johannes Monrad - i hvis dansk-hold jeg var blevet optaget. Stilen skulle vi kalde:

Min slægts historie:

Oppe på loftet hjemme i min faders gård står et par gamle møbler, som inden for min slægt i mange år er gået i arv fra den ene generation til den anden. Det ene af disse møbler - en gammel egetræskiste - bærer navnetrækket M.P.S.K. og årstallet 1785. Jeg ved ikke, hvad navnetrækket skal betyde, men det er muligt, at kisten er - om jeg så må sige - indgift i familien. Det andet møbel er et lille egetræshængeskab med en mængde små skuffer og forskellige - tildels hemmelige - rum og bærer navnetrækkene J.M.C. 1863 A.K.Sg.

Disse to navne er mine bedsteforældres og møblet er sikkert ladet lave af dem. Skabet er delt i to dele. Den ene halvdel til husmoderen den anden halvdel til husherren, - i dette tilfælde sognefogeden i Villerslev sogn.

Ved ransagelse af disse to gamle møbler har jeg i sidstnævnte fundet en hel del gamle

Færband	Forældre	Bedstefærdre	Oldefærdre	Tioledforældre
	2 NIELS KATRINUS JENSEN * 26.3.1859 + 1934	4 JENS MATHIAS CHRISTENSEN * 20.7.1828 + 14.7.1891	8 CHRISTEN NIELSEN * 10.11.1780 + 10.3.1853	12 NIELS BERTELSEN INGER JENS DATTER
			9 ANE LAUSTDATTER * 1788 + 1.1.1857	13 LAUST PEDERSEN
		5 ANE KIRSTINE NIELSEN SØNDERGAARD * 4.12.1835 +	10 NIELS JENSEN SØNDERGAARD	
			11 ANE PEDERSDATTER NØRGAARD	
	3 MARIANE LARSEN GAMWELGAARD * 9.6.1863 + 1928	1 LARS JENSEN GAMWELGAARD 1819	12 LARS JENSEN GAMWELGAARD	
			13 LARS JENSEN GAMWELGAARD	
		7 KAREN VANGSGAARD * 12.1.1823 + 1897	14 NIELS NIELSEN VITTRUP	
			15 MAREN CHRISTENSDATTER SUND	
1 JENS MATHIAS KATRINUS JENSEN * 13.2.1892 + 12.7.1972 HURUP				

Den lille anetavle viser de af Jens Mathias Jensens forfædre, som han skriver om i artiklen, der bringes her i Sydthy Årbog i de kommende 2 til 3 år. - Det kan tilføjes, at Jens M. K. Jensen blev viet 4. august 1921 til Marie Magdalene Breddam, der var født den 20. juli 1895 i Nees. Hun døde 15. september 1981. Han selv døde 13. juli 1972 i Hurup, hvor de boede de sidste år.

Jens Mathias Christensen
1828 - 1891

Ane Kirstine, f. Søndergaard
1835 - 1897

dokumenter - stærkt beskadigede af møl, fugt og tidens tand i det hele taget. En stor del af dokumenterne er skrevet med gammel dansk skrift og for mit vedkommende meget vanskelige at tyde.

Det ældste af dokumenterne er skrevet ? og underskrevet af min faders-faders-faders-moders-fader, altså min tip-tip-oldefar og lyder ordret således:

Jeg underskrevne Jens Thomasen, boende i Tinstrup By udi i Thisted Sogn, hermed sælger, skiøder og aldeles afhænder fra mig og mine Arvinger til min kjære Daatter, Inger Jensdatter, sal: Niels Bertelsens Enke i Villerslev By og Sogn, en mig tilhørende Gaard i bemeldte Villerslev By, som hun selv paaboer og hiden til i Fæste haft haver, derstaaet for Hartkorn 3 Td. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. med alt dets Tilhørende og tilliggende af Ager og Eng, Kiær og Moser, Enemærker og Fællig m.v. som dertil ligger, af Arilds Tid tillagt haver og med Rette tillægge bør, samt ald anden Herligheder og Rettigheder, saaog tilhørende Mandskab m.v. alt i alt for denne Summa 290 Rigsdaler, skriver Toe Hundrede og halvfemsindstyre Rigsdaler, og da velbenævnte min kjære Daatter fornøielig haver betalt mig forbemeldte Kiøbe-Summa, saa

fraskriver jeg herved mig og mine Arvinger ald Ret og Rettighed til eller udi forbemeldte Gaard, eller noget dens Tilhørende eller Tilliggende i nogen Maade som ommeldt er, men herved fuldkommen hiemler og tilstaar merbemeldte min kjære Daatter, Inger Jensdatter, samme som et frit, frelst og uigenkaldeligt Kiøb og Ejendom, som hun og Arvinger evindeligt maa eje, nyde, bruge og beholde og sig saa nyttig gøre, som hun og de bedst vide vil og kan, og det frie for min og mine Arvingers og hver Mands Tiltale.

Til ydermere hiemls-Bekræftelse overleveres herved din mig derpaa meddelte Rettens Auktions Skiøde af 20. Juni 1772, som er protokolleret ved Hassing Refs Herreders Ting den 25 Dito fol. 246. - Dette alt bekræfter og stadfæster jeg med egen Haands Underskrift og Segl saaog formaet Skoleholder Frost og C. Lauritsen Krogh i Thisted dette til Vitterlighed at underskrive og forsegle.

Datum, Thingstrup d. 23. Dec. 1782.

Jens Thomasen (L. S.)

Frost (L.S.) Krogh (L.S.)

Efter Inger Jensdatter overtages gården af hendes og Niels Bertelsens yngste søn, Christen Nielsen, født 10. novbr. 1780. Han har gården fra den 17. dec. 1807 til den 23. dec. 1852. Da overtages den igen af hans yngste søn, Jens Mathias Christensen, altså min farfar.

Gaarden kaldes da "Eskjærgaard", og hartkornet er ansat til ca. 7 tønder.

Denne min farfar var sognefoged og mer end almindelig bekendt for sin store og kraftige legemsbygning. Han var 72 tm. høj og vejede nærmest 265 pund. Min far har set ham bære en byrde på over 600 pund.

Om årsagen til hans mange kræfter har jeg hørt fortælle en krønike. Et par lange bøsseskud vest for gården ligger en stor kæmpehøj som almindelig kaldes "Bavnehøj".

I Villerslev sogn var der på den tid mange delirister - folk, der til stadighed var halvt afsindige og forkvaklede af drik.

Det var hverdagsbegivenheder at de - snart en og snart en anden - mødte op hos sognefogeden med beklagelser og besværinger i alle mulige og umulige retninger. Næsten hele tiden var han i funktion, og når dagen ikke forslog, måtte en del af natten gå med.

En sen aften efter en tilendebragt "rekognoscering", red han på sin hest netop forbi

nævnte bauehøj på hjemturen, og pludselig ser han til sin store forbavselse, at højen står på fire glødende ildsøjler, og inde fra højen lød der violinmusik og fløjtespil ud til ham. Højfolkene holdt gilde. - Ud fra højen kom så selve højmanden med et stort fad dejlige grød med en stor grødslev i. Sognefogden skulle have en skefuld grød - naturligvis. Da han med velbehag havde spist to skefulde, mærkede han nok, at det var noget med kraft i, og han kunne godt tænke sig én til, men højmanden sagde stop. Nu måtte han ikke få mere grød, for så ville han blive ligesidet med højmanden i kræfter, og det gik ikke an. Straks var højmanden borte, og højen stod atter i sin vante skikkelse, og rytteren red hjem.

Jeg indestår ikke for rigtigheden af, hvad denne krønike fortæller. Men at han var en mand med usædvanlige kræfter fortæller min mor om.

Hun har selv været øjenvidne til episoden. Min morfar, Laurits Jensen Gammelgaard, boede i "Vangsgaard" i sognet ikke langt fra "Eskjærgaard", og han var almindelig kendt for at have gode jyske heste. En dag, da karlen skulle mønstre en stor, stærk 3-års hest for en opkøber, løb hesten fra ham ude i gården og løb ud i retning mod indkørslen fra vejen. I samme øjeblik kommer sognefogeden ind i gården og griber med et kæmpetag hesten i grimen og sætter den baglæns i jorden med en sådan kraft, at alle fire ben stak lige frem under den.

Ved en anden lejlighed under en heftig storm, som allerede havde brudt hul i staldmuren beordrede han sine store sønner ud for at sætte døren til vognporten for det fremkomne hul. Men end ikke ved fælles hjælp kunne de i den stærke storm magte at bære portdøren over gårdspladsen. Gamlingen blev ærgerlig og skubbede sønnerne væk, greb selv portdøren, og nu skulle det hul snart være dækket, men nej, - også han måtte give efter for naturkræfterne og give slip på portdøren. Så bed han tænderne sammen, greb atter porten, men vinden var igen stærkere end beregnet og porten blev igen slynget fra ham, men denne gang stod han med et portbræt i hver hånd-!

En dag efter en køretur til Gudnæsstrand Købmandshandel kom han hjem med bl.a. et stykke nyt, flot manillereb - det var en sjældenhed dengang - som var bestemt til en ny énspændertømme. En stor fuldvoksen karl tog

Mariane og Niels Katrinus Jensen

imod køretøjet, og da han erfarede, hvad rebet skulle anvendes til, griber han sin lommekniv for at gøre tømme færdig til brug og deler rebet i to dele. Dette var imidlertid ikke husherrens mening, og øjeblikkelig fik karlen en næve med en sådan kraft, at han slyngede flere gange rundt på gårdspladsen.

Da en daglejer erfarede det forefaldne og spurgte karlen, hvorfor sognefogeden havde slået så hårdt, svarede han, at det gjorde han, fordi det skulle gøre ondt - og det gjorde det satan-lyne-og-tordne-ham også-!

Usædvanlige kræfter var der altså i ham.

Når han røg tobak, stoppede han sin gamle sølvbeslagne merskumspibe halvfuld af skråtobak og fyldte så til med røgtobak. Når han så havde "ryger ud" fyldte han igen på med røgtobak uden først at kradsede ud, og efter igen en omgang røg kradsede han det hele ud, samlede asken sammen, og tog den sovs, der havde samlet sig i kanden, hældte den oven på asken, rørte det hele sammen og havde så en herlig lille skrå til slut.

Det er blevet mig fortalt, at han i en periode var temmelig slem til at "pimpe" i den gamle danske kornbrændevin; bla.:

Var fuld meget af tiden og det var ved at tage overhånd for ham. Strengt tider var der, og stort uheld havde han med besætningen. Min far fortæller, at de i løbet af et par år forliste 18 kreaturer på gården. Men drikkeriet gjorde jo ikke sagerne bedre. Tværtimod.

Så viser det sig, at manden også var udrustet med æresfølelse og vilje - også i denne sag.

En dag - en søndag - på kirkegården hører han et par af sognets gode mænd med ryggen vendt imod ham samtaler om hans prikære, drikfældige tilbøjeligheder, og de uheldige følger det vilde ende med. Efter gudstjenesten gik han hjem og omfavnede sin dygtige, ferme og smukke hustru - og de græd begge.

Efter den dag drak han ikke mere spiritus. -

Han havde fire børn, alle sønner. To med sin første hustru - Ane Katrine Kjeldgaard - og to med sin anden hustru - Ane Kirstine Søndergaard.

Disse fire knægte havde en ikke ringe respekt for deres kæmpe af en far. Selv var de velvoksne, særlig de to yngste - men ingen kunne nær stå mål med faderen. Energisk, hidsig, opfarende og undertiden hensynsløs kunne han være overfor dem. Klø vankede der ikke så sjældent, og når han talte højt rystede de formelig som Espeløv. I en alder af 18 år skulle min far have haft en legemlig revselse, men da sagde han til den gamle viking, at nu var alt slut, hvis det skete. Gamlingen så vist på ham - og slap.

Slide som bæster skulle de om dagen, og om aftenen måtte de sno liner til tækning og kornbinding, lave tøj, tøjrpæle og grimer til får og kreaturer, skagler til seletøjet o.s.v., kun når

der kom fremmede - gæster - blev de fritaget. Så kom gammeløllet og kortene frem.

Men en meget god oplæring og opdragelse fik de alligevel. Meget af barndoms- og ungdomstiden holdtes der huslærer i hjemmet. Regning, skrivning, læsning, sang og musik oplærtes de dagligt i. En usædvanlig håndskrift kunne de alle præstere - især de to yngste. Den yngste blev senere skolelærer med en meget fin afgangseksamen, skønt han dog kun dumpede ind på Ranum Seminarium som den sidste på holdet. Efterhånden som sønnerne voksede til, og de alle artede sig vel, blev forholdet mellem dem og faderen langt bedre.

Den sidste del af faderens levetid gik han med en lammelse i den ene side - vissen - kaldte de det dengang. Han kunne tabe både kæp og træsko - uden at sanse det, og efterhånden blev han hurtig affældig og døde i en forholdsvis ung alder, 63 år gammel. Det var - såvidt jeg husker rigtigt - om sommeren året 1891.

Mine forældres giftermål

Om foråret 1891 - den 20. marts - blev mine forældre gift. Allerede i 1889 havde min far formelt overtaget "Villerslevgaard", han var da 30 år gammel og den eneste af sønnerne, som var tilbage i hjemmet. De to ældste vare gifte, den yngste studerede. Min far var ældste søn med faderens anden hustru - født 26. marts 1859 - og var ved giftermålet 32 år gammel og min mor 27. Min mor er født i den tidligere omtalte nabogård, "Vangsgaard". I hendes slægt har jeg ikke haft lejlighed til at søge særlig langt tilbage, men slægten har dog vist boet på gården i mange år.

Hendes fader - min morfar - derimod er født

på gården "Gammelgaard" i Dejbjerg sogn ved Ringkøbing. Som entreprenør fik han overdraget vejanlæg i Thy, og har anlagt hovedlandevejen - nu Hovedvej A 11 - fra Oddesund til Thisted. "Vangsgaard" ligger umiddelbart op mod denne vej, og entreprenør Laurits Jensen Gammelgaard, havde under vejanlægsarbejdet depot på "Vangsgaard".

Her lærte han Karen Vangsgaard at kende og blev senere gift med hende. Efter afsluttet arbejde med hovedlandevejen blev han tilbudt et jernbaneanlæg i Sverige, men af hensyn til hustru og hjem afslog han tilbudet.

Forresten var det det tilbud, som blev overtaget og fuldført af nylig afdøde etatsråd N. Andersen, Ydby, og ved hvilket anlæg han erhvervede den væsentligste del af sin store formue.

Min morfar, Laurits Jensen Gammelgaard er den eneste af mine forfædre, jeg ved, der har været soldat. Som omtalt er han født på gården "Gammelgaard" i Dejbjerg.

Efter oplysninger fra min mor, var der dengang en ordning, hvorefter de værnepligtige kunne slippe fri for militærtjeneste, når de kunne fremlægge skøde på en ejendom. Denne ordning, blev efter hendes udsagn, brugt på den måde, at hver gang en søn fra "Gammelgaard" - sandsynligvis også fra mange flere ejendomme - skulle møde på session, fik de forud gården tilskødet - og således fremdeles - og slap på den noget lette måde fri for at springe soldat.

Da imidlertid krigen 1848-50 blev en kendsgerning, og L. J. Gammelgaard i kraft af den omtalte ordning havde unddraget sig sin militære pligt, fik han samvittighedsskrupler og meldte sig som frivillig til krigstjeneste.

Han blev optaget i et frivilligt korps - vistnok et såkaldt jægerkorps -. I alle tilfælde deltog han både i udfaldet fra Fredericia og i slaget ved Isted. Under en af disse træfninger faldt hans bedste ven og sidekammerat og det blev det hårdeste slag for ham under hele felttoget. Et plaster på såret - omend kun ufuldkomment - blev det, da han såvel som alle de andre deltagende soldater - blev hyldet og kranset som sejrherter.

En medalje, som han blev tildelt, er nu i min broders varetægt, eftersom det er ham, der er opkaldt efter forfædrenes eneste militære repræsentant. Han slap uden mén gennem hele Treårskrigen.

Den eneste af alle de nævnte gamle Aner, som jeg husker at have set, er min farmor, Ane Kirstine Søndergaard. Jeg har et stort fotografi af såvel min farfar som min farmor. Jeg beundrer begge disse billeder - især dog min farmor. Min farfar er typen på datidens største selvejerbonde. Min farmor har et ualmindelig kønt, næsten klassisk smukt, bevidst og karakterfast ansigt. Tilmed var også hun en høj og statelig bondekone. Hun døde i året 1897.

I "Eskjærgaard" - alias "Villerslevgaard" - er også jeg født, men har kun levet der de første 13 år af mit liv. I det sidste år, jeg kunne kalde det mit hjem, var fire af familiens 5 medlemmer hjemsogte af sygdom - min mor gennem mange år. Min far solgte derfor - omend med stærk vemod - gården, og den 16. nov. 1905 flyttede vi bort til nabobyen Hassing - i samme kommune - ind i et lille boelsmandshjem. En gammel, men dog hyggelig ejendom, der lå umiddelbart op imod skolen, og de 13 tdr. sæde, der hørte til, grænsede ned mod Ove Sø. Kønt og hyggeligt er der i Hassing, men huset var ikke stort, og i forhold til gården var det nu indskrænkede forhold, vi måtte tilpasse os efter. Men en skøn og - formelig idyllisk - afslutning af mine barndomsår oplevede jeg der.

Så oprandt året 1907, og med dette et nyt livsafsnit.

"Abildgaard"

En mils vej længere mod syd lå på den tid en gammel herregård kaldet "Abildgaard". Vanrøgtet, kan man vist godt sige, havde den været gennem lange tider.

Imidlertid var langt den største del af jorden af udmærket kvalitet, og der var et tilliggende af godt 500 tdr. sæde til gården.

Samtidig opstod tanken om oprettelse af husmandsbrug og den nyoprettede "Sydthy Udstykningsforening" købte da gården til udstykning, og således blev "Abildgaard" det første udstykningsforetagende i Danmark med tildeling efter statslånsloven.

Efter at have oprettet 18 gode husmandshjem afhændede udstykningsforeningen resterne af gården til min far. Den samlede gård var solgt for 115.000 kr., og min far betalte 48.000 kr. for det tiloversblevne ca. 118 tdr. sæde + alle 3 bygninger og en hel del besætning og redskaber.

Vi måtte så flytte fra vort lille bo i den

Mariane og Niels Katrinus Jensen med børnene Laurits Jensen, Jens Mathias Katrinus Jensen, Kirstine Jensen

hyggelige lille by og ind på en gammel forfalden gård med uhyggelig lange og skæve, tildels faldefærdige bygninger.

Min fader havde arvet for meget af anernes energi til at slå sig til ro på et boelsmandssted i en alder af 48 år. Tilmed var vi alle bleven raske og sunde i de par år, vi boede i Hassing. Den 1. november 1907 drog vi altså ind på ”Abildgaard”. Og nu (- altså under mit højskoleophold i 1912 -) efter de forløbne år og efter ikke så få forbedringer af gården, synes jeg

alligevel ikke, jeg kunne føle mig hjemme andetsteds. Det skulde da være der, hvor jeg er født og har henlevet mine første, lykkelige barndomsdage-!

- Og alligevel -! Jeg har kun været i ”Villerslevgaard” en eneste gang siden da. Det var vel knapt et årstid efter - men måtte allerede dengang i mit inderste udbryde: - Ak, hvor forandret!

Denne stil, hvori jeg har afkortet en del og tilføjet andre dele, men, som ellers i realiteten er samme indhold, blev afleveret til Johs. Monrad. Sammen med en anden stil over samme emne afleveret af en af mine holdkammerater, Aage Petersen, - senere skolelærer - blev den oplæst af Monrad for hele holdet, og fik af ham en sålydende betegnelse på fodnoten:

”En særdeles god stil”.

Aage Petersens stil - er måske nok den bedste - sagde Monrad. Han har navne i sin stil som: Øllegaard, Wissing og Jacob A. Riis, men Katrinus Jensens stil er skrevet mest fornøjeligt.

Jeg var stolt af mine aner.

Fortsættes i Sydthy Årbog 1987

Kilde: Sydthy Årbog 1986, side 80-89.